

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ ВІЙСЬКОВОГО МАЙНА В УКРАЇНІ

Кривенко Олександр Васильович,

доцент кафедри, кандидат юридичних наук,
доцент, заслужений юрист України,
працівник Збройних Сил України,
e-mail: o.krivenko11@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4776-3465>

Березніченко Юрій Станіславович,

підполковник юстиції,
старший офіцер юридичного відділу військової частини А5030
e-mail: lawyer291989@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-4317-7839>

В даній статті досліджено особливості нормативно-правового регулювання обігу військового майна в Україні. Проаналізовано основні законодавчі та підзаконні акти, які регламентують порядок зберігання, обліку, передачі та списання військового майна. Окреслено ключові проблеми в цій сфері та запропоновано шляхи вдосконалення правового регулювання відповідно до потреб національної безпеки та оборони.

Ключові слова: військове майно, обороноздатність, нормативно-правове регулювання, обіг майна, військове законодавство.

REGULATORY AND LEGAL FRAMEWORK GOVERNING THE CIRCULATION OF MILITARY PROPERTY IN UKRAINE

Kryvenko Oleksandr Vasylovych,

Associate Professor of the Department,
PhD in Law, Associate Professor,
Honored Lawyer of Ukraine,
Member of the Armed Forces of Ukraine,
e-mail: o.krivenko11@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4776-3465>

Bereznichenko Yurii Stanislavovych,

Lieutenant Colonel of Justice,
Senior Officer of the Legal Department of Military Unit A5030
e-mail: lawyer291989@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-4317-7839>

This article examines the specific features of the regulatory and legal framework governing the circulation of military property in Ukraine. It analyzes the key legislative and subordinate acts that establish the procedures for storage, accounting, transfer, and disposal of military assets. The article outlines the main challenges in

Рекомендоване посилання:

Кривенко О. В., Березніченко Ю. С. Нормативно-правове регулювання обігу військового майна в Україні. *International Bulletin on Public Administration and Legal Affairs*. 2025. № 2. С. 55–59. DOI:

this field and proposes ways to improve the legal regulation in accordance with the needs of national security and defense.

Keywords: *military property, defense capability, regulatory and legal framework, property circulation, military legislation.*

Актуальність теми

В умовах триваючої збройної агресії проти України та впровадження масштабної військової підтримки з боку міжнародних партнерів значно зросло значення ефективного та прозорого обліку, використання і збереження військового майна. Наявні прогалини та недоліки у нормативно-правовій базі щодо регулювання обігу військового майна можуть створювати передумови для зловживань, корупції та втрат оборонних ресурсів. Також важливо врахувати інтеграційні процеси у сфері оборони та безпеки зокрема гармонізації національного законодавства з нормами НАТО та ЄС, що потребує оновлення нормативної бази. У зазначеному контексті тема ефективного обігу військового майна є надзвичайно актуальною як для підвищення обороноздатності держави, так і для забезпечення належного контролю та правового порядку у воєнній сфері.

Стан дослідження

Проблематика нормативно-правового регулювання обігу військового майна в Україні привертає все більше увагу науковців, особливо в контексті збройної агресії та необхідності посилення обороноздатності держави. Дослідження у цій сфері охоплюють як загальні аспекти правового регулювання майнових відносин у Збройних Силах України, так і специфічні питання обігу озброєння, військової техніки, амуніції, речового забезпечення тощо.

Метою даної наукової статті є аналіз чинної нормативно-правової бази, що регулює обіг військового майна в Україні, з'ясування основних проблем правозастосування у цій сфері та визначення напрямів її вдосконалення з урахуванням сучасних потреб національної безпеки та обороноздатності держави.

Виклад основного матеріалу

Загальновідомо, що управління будь-якою державною структурою здійснюється в конкретно визначених формах, які знаходять своє закріплення у відповідних нормативно-правових актах. Специфічна мета та сфера діяльності Збройних Сил України обумовлює побудову специфічної системи законодавчої бази, до якої входять різні за юридичною силою та природою нормативно-правові акти.

За юридичною силою законодавчого акта (значущістю регульованих суспільних відносин) всю сукупність правових актів можна поділити на конституції, конституційні закони, звичайні закони, акти делегованого законодавства, а також підзаконні нормативно-правові акти.

До основних видів нормативно-правових актів, як джерел адміністративного права,

зараховувати можна закони (конституційні та звичайні), постанови Верховної Ради України, укази та розпорядження Президента України, акти Кабінету Міністрів України, накази міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, нормативно-правові акти Ради Міністрів Автономної Республіки Крим і Верховної Ради, рішення місцевих рад, акти місцевих державних адміністрацій, акти органів управління державних підприємств, установ, організацій, а також міжнародні угоди (договори) України та міжнародно-правові акти, що ратифіковані Верховною Радою України, які за своєю юридичною силою посідають місце між нормами Конституції та звичайних законів.

Головним ціннісним орієнтиром – актом, що виступає «обличчям» держави є Конституція України. Саме норми Основного Закону мають вищу юридичну силу, підлягають безумовному та першочерговому застосуванню під час здійснення повноважень керівництвом Міністерства Оборони України та Збройних Сил України.

Конституція України розглядається, як: по-перше, вищий правовий акт держави, основне джерело національної правової системи; по-друге, база поточного законодавства, що визначає компетенцію органів державної влади, Президента України, Кабінету Міністрів України, Верховної Ради України; по-третє, встановлює цілі, завдання, об'єкти правового регулювання та встановлює співвідношення норм внутрішнього і міжнародного права. Також конституційні норми наділені підвищеною стабільністю, особливо охороняються державою, здійснюють вирішальний вплив на суспільні відносини, закріплюють найбільш важливі політико-правові цінності, апробовані досвідом світового конституціоналізму, є внутрішньо скоординованими і, у підсумку, утворюють цілісну та єдину систему.

Так, у частині першій статті 17 Конституції України закріплені основоположні охоронювані національні інтереси, які визначають стратегію майбутнього розвитку не лише держави, а й тих органів, основним призначенням яких є забезпечення громадського та державного правопорядку. Цією нормою встановлюється, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу (Верховна Рада України, 1996).

У частині третій цієї статті Конституції України закріплено, що забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладається на відповідні військові формування

та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначається Законом (Верховна Рада України, 1996). Особливої уваги заслуговує частина шоста статті 17 Конституції України, нормою якої заборонено створення і формування на території України будь-яких збройних формувань, не передбачених законом (Верховна Рада України, 1996).

Разом із цим, у статті 65 Конституції України закріплено конституційний обов'язок громадян України щодо захисту Вітчизни, незалежності, територіальної цілісності країни та шанування її державних символів. Крім цього, Конституцією встановлено, що військову службу громадяни України відбувають виключно в порядку встановленому законами України (Верховна Рада України, 1996).

Досліджуючи питання впливу законодавчих актів на діяльність Збройних Сил України, у тому числі в сфері обігу та списання військового майна, слід виокремити такі Закони: «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» (1999а), «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» (1999b), «Про оборону України» (1991а), «Про Збройні Сили України» (1991b), «Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України» (1999с) та інші.

Відповідно до Законів України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» (1999а), «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» (1999b), Постанова Кабінету Міністрів України «Про Положення про порядок обліку, зберігання, списання та використання військового майна у Збройних Силах», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України, з метою організації належного обліку військового майна у Збройних Силах України. Наказом Міністерства оборони України № 440 від 17.08.2017 року, була затверджена Інструкція з обліку військового майна у Збройних Силах України. Зазначена Інструкція визначає механізм організації та ведення обліку військового майна, закріпленого в установленому законодавством порядку за військовими частинами, військовими навчальними закладами, військовими навчальними підрозділами вищих навчальних закладів, установами та організаціями Збройних Сил України, і є підставою для прийняття відповідних рішень посадовими особами Збройних Сил у межах наданих їм повноважень з питань обліку військового майна.

В системі актів правового регулювання режиму військового майна важливе значення мають акти реалізації. Наприклад, в 2015–2021 рр. Міністерство оборони України своїми наказами затвердило Порядок списання військового майна у Збройних Силах України, Інструкцію з обліку військового майна у Збройних Силах України та Інструкцію з організації охорони та захисту військового майна, яке знаходиться на території державних підприємств, що належать до сфери управління Міністерства оборони України, силами

Військової служби правопорядку у Збройних Силах України. Акти реалізації приймаються з метою деталізації положень нормативно-правових актів та визначення конкретних способів та методів реалізації цих положень. Вони встановлюють порядок (алгоритм дій) конкретних службових осіб під час виконання покладених на них обов'язків.

Особливості правового режиму військового майна знаходять свій вияв у тому, що облік, інвентаризація, зберігання, списання, використання та передача військового майна здійснюються у спеціальному порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України. Водночас загальні положення стосовно зазначених дій регулюються ст. 4–6 Закону України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» (1999а).

Положенням про порядок обліку, зберігання, списання та використання військового майна у Збройних Силах України, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України, зокрема, встановлено, що облік військового майна ведеться з метою отримання даних про його наявність, втрату, нестачу, рух, вартість та якісний (технічний) стан, необхідних для організації матеріально-технічного забезпечення військових частин, встановлення належного контролю за умовами зберігання, доцільністю та ефективністю його використання (витрачання), а також з метою підготовки даних для складення облікових документів та державної статистичної звітності. Обліку підлягає все військове майно незалежно від його призначення та джерел надходження. Облік військового майна повинен бути своєчасним, достовірним і точним.

Так, військові частини ведуть облік закріпленого за ними майна у кількісних, якісних, обліково-номерних та вартісних показниках і враховують по відповідних службах – продовольчій, речовій, квартирно-експлуатаційній, пально-мастильних матеріалів тощо.

У такому порядку ведеться облік майна, закріпленого за підпорядкованими військовими частинами, у службах забезпечення органів військового управління, органах квартирно-експлуатаційної служби Збройних Сил України, на які покладаються завдання щодо забезпечення військових частин майном відповідно до затверджених норм та організації його ефективного використання.

Так, згідно положень Інструкції – облік військового майна у Збройних Силах є складовою частиною бухгалтерського обліку та являє собою систему обробки та підготовки інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень щодо забезпечення військових частин Збройних Сил матеріальними цінностями.

Облік військового майна у випадках, передбачених законодавством України, ведеться з дотриманням вимог щодо забезпечення охорони державної таємниці, захисту іншої інформації з обмеженим доступом.

Обліку підлягає все військове майно незалежно від його призначення та джерел надходження. Облік військового майна повинен бути своєчасним, достовірним і точним. Відповідно до Розділу I, пункту 3 Наказу Міністерства оборони України «Про затвердження Порядку списання військового майна у Збройних Силах України та державній спеціальній службі транспорту» списання військового майна, закріпленого за військовими частинами, здійснюється у разі:

- набуття непридатного стану (за неможливості або економічної недоцільності його відновлення і використання);
- убування в межах затверджених норм;
- використання на виробничі, господарські та експлуатаційні потреби в межах установлених норм, у тому числі на підготовку зброї (боєприпасів) до зберігання або застосування, виготовлення сумішей, проведення аналізу, виконання будівельних та будівельно-монтажних робіт;
- втрати чи нестачі військового майна за умови, що відновлення його є неможливим або економічно недоцільним, зокрема: 1) виявлення як нестачі в результаті інвентаризації; 2) втрати (знищення, руйнування) внаслідок стихійного лиха або воєнних (бойових) дій, проведення антитерористичної (миротворчої) операції, проведення операції Об'єднаних сил або внаслідок диверсій; 3) втрати (знищення, руйнування) внаслідок пожежі, катастрофи або аварії; 4) знищення або приведення у непридатний стан за розпорядженням військового командування з метою запобігання загарбанню його противником або з метою запобігання поширенню інфекційних захворювань; 5) використання на виробничі, господарські та експлуатаційні потреби в межах установлених норм, у тому числі на підготовку зброї (боєприпасів) до зберігання або застосування, виготовлення сумішей, проведення аналізу, виконання будівельних та будівельно-монтажних робіт; 6) знесення будівель (споруд, об'єктів незавершеного будівництва, об'єктів благоустрою, інженерних мереж, спеціальних споруд, гідротехнічних споруд, будівель та споруд, що розташовані у службово-технічній забудові при аеродромах та технічних позиціях зенітних ракетних та радіотехнічних військ, арсеналів, баз і складів зберігання боєприпасів, їх огороження) у зв'язку з пошкодженнями (руйнуванням) та набуття непридатного стану (за неможливості або економічної недоцільності його відновлення і використання) внаслідок воєнних (бойових) дій, терористичних актів, диверсій, проведення антитерористичної операції, проведення операції Об'єднаних сил, міжнародної операції з підтримання миру і безпеки, спричинених іншою збройною агресією; 7) знесення будівель (споруд) через недоцільність використання та з метою будівництва на їх місці нових об'єктів.

Слід зазначити, що досвід відсічі широкомасштабної збройної агресії зумовив внесення змін нормативних актів.

У разі, коли військове майно підлягає утилізації згідно з міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, його списання може здійснюватися на підставі та на умовах зазначених договорів.

Закінчення установленого строку служби (придатності, носіння) або вироблення встановленого технічного ресурсу військового майна не може бути підставою для складання актів на переведення його до останньої (найнижчої) категорії та подальшого списання, якщо це майно ще придатне для використання за цільовим призначенням (технічним станом) і подальше його використання після закінчення встановлених строків служби та / або ресурсів не заборонено відповідною документацією заводів-виробників або нормативно-правовими актами і нормативними документами Міністерства оборони України.

Списання військового майна (крім будівель (споруд), об'єктів незавершеного будівництва) проводиться за актами якісного (технічного) стану, інспекторськими посвідченнями та за актами списання. Списання будівель (споруд), об'єктів незавершеного будівництва проводиться за актом списання будівель (споруд), об'єктів незавершеного будівництва та за інспекторськими посвідченнями на списання будівель (споруд), об'єктів незавершеного будівництва.

За актами якісного (технічного) стану списується: 1) військове майно, яке обліковується за обліково-номерними, якісними(технічними) показниками і набуло непридатного стану після закінчення установлених термінів його служби (носіння, використання), вироблення технічного ресурсу, проведення випробувань або дослідних робіт, а також із закінченим терміном зберігання в запасі (резерві) за неможливості його ремонту або використання за цільовим призначенням, а також втрачене, якщо сума завданих збитків відшкодована в повному обсязі; 2) військове майно безстрокового використання, яке набуло непридатного стану у процесі експлуатації, а також речове майно, яке набуло непридатного стану у військових частинах (підрозділах), які безпосередньо беруть участь у воєнних (бойових) діях, антитерористичних операціях, операції Об'єднаних сил, міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки, за неможливості його подальшого використання за цільовим призначенням; 3) лікарські засоби (у тому числі наркотичні, психотропні та отруйні), імунобіологічні препарати та хімічні реактиви, які набули непридатного стану.

Втрачене або знищене військове майно та його нестача, а також майно, яке обліковується за обліково-номерними, якісними(технічними) показниками і набуло непридатного стану раніше установленого терміну його служби, носіння (використання), вироблення технічного ресурсу, якщо згідно із законодавством заподіяна шкода повністю або частково відноситься на рахунок держави за неможливості відшкодування

його повної або часткової вартості за рахунок винних осіб, списується за інспекторськими посвідченнями.

За актами списання списується військове майно, яке не обліковується за обліково-номерними, якісними (технічними) показниками і набуло непридатного стану, майно, використане за встановленими нормами на регламентні роботи, технічне обслуговування, витрачене на виробничі, господарські та експлуатаційні потреби, будівлі і споруди, що підлягають знесенню через недоцільність їх використання, а також убуток військового майна та інше майно, яке не списується за актами якісного (технічного) стану, за інспекторськими посвідченнями і набуло непридатного стану (Щербина, 2012).

Питання обліку та списання військового майна, після видання наказів Міністерства оборони України № 81 від 29.03.2021 року та № 440 від 17.08.2017 року врегульовано досить повно, але в той же час виникає ряд питань щодо організації виконання положень даних Інструкцій службовими особами військового відомства, в аспекті їх тлумачення, розуміння та правозастосування.

Висновки

Отже, нормативно-правове регулювання обліку, експлуатації та списання військового майна здійснено низкою нормативно-правових актів, основним з яких є Закон України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України», Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність», Закон України «Про господарську діяльність», Постанови Кабінету Міністрів України, накази Міністерства Оборони України.

Існуючі проблемні питання пов'язані з порядком списання майна, яке залишилось на тимчасово окупованих територіях, тлумаченням під час застосування службовими посадовими особами Збройних Сил України по різному керівних документів, призводить до суттєвого затягування процесу списання втраченого або знищеного військового майна та потребує внесення змін та уточнень даних положень Інструкції.

Список використаних джерел:

- Верховна Рада України (1996). Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
- Верховна Рада України (1999a). Закон України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1075-XIV#Text>
- Верховна Рада України (1999b). Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14/ed20120114#Text>
- Верховна Рада України (1991a). Закон України «Про оборону України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>
- Верховна Рада України (1999c). Закон України «Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14#Text>
- Верховна Рада України (1991b). Закон України «Про Збройні Сили України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4/91#Text>
- Щербина В. С. (2012). Правовий режим майна у Збройних Силах України. *Проблеми правового забезпечення підприємництва в Україні*, 11.